

ОД ГОРЊЕ ДОБРИЊЕ ДО ЧАЧКА

После капитулације старе Југославије напустио сам Чачак и отишао у Горњу Добрињу. Крајем априла кроз село је наишао један црни аутомобил и у њему је било пет-шест Немаца. Ишли су од Прањана према Пожепи. Сељаци, који су се били скупили код добрињске механе, склонили су се. Немачки аутомобил је брзо пројурио. Тада смо први пут видели немачку фашистичку војску.

Извеано време после тога по селу се пронео глас да је некакав пуковник Дража са двадесет официра дошао на Равну гору и да сирема устаиак. Неки сељаци из Добриње су ишли на Равну гору да то провере и кад су се враћали, говорили су да заиста има неке војске на тој планини.

Негде у мају у добрињску кафану упадоше тројица наоружаних људи. Били су брадати, преко копорана су носили реденике и у рукама пушке. Двојица су били добро пијани, а трећи је био мање пијан, али је на глави имао неку огромну шубару. У кафану су ушли са упереним пушкама. Кафана пуна народа. Онај с великом шубаром пита да ли овде има Немаца. Неки одговорише да овде нема, али да их је пуна Србија. Били су то први четници које смо видели. Доцније смо сазнали да је онај с великом шубаром био Филип Ајдачић. Сели су за један сто, пили, певали, причали о Дражи Михаиловићу и скором оолобођењу.

После овога четници оу готово сваки дан крстарили овим селима. Ноћивали су по селима, тражили да једу и пију, често се опијали и многе сеоске куће напунили вашкама. Неки од њих вробовали су појединце за своје редогае. На њихову страну почели су да прилазе они који су и раније били оклони пијанству, нераду, разбојништву и другим пороцима.

Поштени људи из оела брзо су схватили чиме се служе четници. Избегавали оу их. Неки су и негодовали на њихове поступке, а када оу четници иопребијали неколико оељака што им нису хтели дати пиће и храну, народ је заћутао. У селу није било никога ко би од ових разбојника могао да их браии.

Један четник са чином наредника ишао је са Равне горе, прошао кроз Добрињу и отишао за Пожегу. Отуда се одмах вратио и донео две велике торбе ручних бомби. Свратио је у кафану, а бом-

бе је опустоо поред себе на под. Неки сељаци су га питали откуд му толике бомбе, а он је отворено гтричао како је то купио од Немаца у Пожеги и носи Дражи на Равну гору. После пет-шест дана други четник протерао је пуну чезу пушака и муниције из Пожеге за Равну гору.

После неколико дана у канцеларију добрињске Општине стигао је распис да су опасни комунисти из Чачка Момчило Вилимановић, Бата Јанковић, Ратко Митровић и други побегли. Власти се налаже да их хватају и, ако ухвате, да их стражарно спроведу у Чачак. У народу је сад било јасније зашто Немци шаљу Дражи на Равну гору наоружање и муницију.

Чуло се да је Немачка напала Совјетски Савез. Неколико дана иза тога у село Добрињу дошла су три четничка официра с Равне шре и сазвали су збор код добрињске цркве. Дошло је доста људи. На збору је гговорио неки капетан Петровић. Представио ое као изасланик команданта Драже. Позвао је сељаке да се уписују у четничке редове. Неки од мештана poste тога питао га је чиме да си боримо против Немаца који су до зуба наоружани. Четник Петровић је одговорио доста увијено и нејасно да у оој земљи има још непријатеља ооим окупатора. Поменуо је комунисте и љотићевце. После тога људи су са збора отишли збуњени, готово ошамућени.

Код добрињске цркве одржавао ое 28. августа 1941. тдине традиционални народни Сашар. Окупило се око две-три хиљаде људи из околних села. На сабору су се први пут појавили паршзани. Било је двадесетак добро наоружаних партизаноких бојраца. Припадали су Ужичком партизаноком одреду. Били су у врло различитим оделима. На некима су биле немачке блузе па се народ збунио. Неко је повикао да долазе Немци па су многи почели да беже.

Један партизан, вероватно командир ове групе, стао је на брежуљак и почео да говори окупљеном народу. Целим простором убрзо је завладала тишина. Народ је врло пажљиво слушао партизанског руководиоца, који је јасно говорио о устанку против окупатора и позивао људе да ступају у партизанске редове. Док је он пред окупљеним људима тако говорио, једна група партизана ушла је у општину, из ње изнела архиву и запалила, Народ је гледао како горе спискови, наредбе и немачке плакате. Онај дим од запаљене хартије за многе људе био је знак да права борба тим почиње.

Теж кад су партизани отишли, по народу се почело причати ко су ти људи. Веле да су међу партизанима и синови проте Видаковића из Ужица,

Тог дана, чуло ое, партизани су спалили још неколико општинских архива у околини. О партизанима ое све више причало. Четници оу и даље лутали по селима, пили, јели и пљачкали народ. У исто време кад је у жандарме ријску станицу стигао распис

Да ос хватају одбеглог комунисти, стигао је и четнички курир с Равне горе и донео наредбу да сељаци будно мотре на комунисте-партизане, да их хватају, разоружавају и предају властима. Било је већ јасно куда амерају четници.

Партизански покрет се ширио. Акције партизана ове више су се препричавале у народу. Нарочито се причало о подвизима партизанског командира Миленка Никшића из Чачка. Кад су борци Ужичког партизанског одреда напали Немце на путу од Пожеге према Чачку, топови и мине чули су се до овог села. Знано се да су се Немци повукли из Ужица и Пожеге. За то време четници су се по овим селима и даље шепурили, носили на себи кићанке, ћирилице и разне блештаве амблеме.

Упутио сам се 25. септембра 1941. године преко Шиљковице у Чачак у намери да нађем Милеика Никшића и да му се ставим на расположење. У једној шумици близу Пријевора зауставила ме је четничка патрола. Питали су ме ко сам и затим ме пропустили. Мало даље од пута видим наложено ватру и око ње неколико четника нешто пеку на ражњу. Кад сам стигао у Пријевор, појавило се неколико немачких авиона, Бацали су бомбе на Милићевце, Миоковице и Горевницу. Од једног сељака у Трбушанима дознам да су се партизани пребацили у срез трнавски, да су организовали напад на Немце од Атенице до Слатине и да се Немци ужурбаном спремају да напусте Чачак. Решио сам да некако уђем у Чачак. Преко моста нисам смео, јер су ту стајали немачки стражари. Прегазео сам Мораву и у први сумрак стигао у стан у Учитељској улици. Газда код којег сам становао био је мој колега, учитељ, а деца су му била комунисти, Нигам се плашио како ће ме примити. Учитељ Недељко Вилимановић дуго је са мном разговарао у мраку. Испричао ми је, поред осталог, да је једна поштарка из Чачка примила депешу о хапшењу комуниста из Чачка и најпре је о томе обавестила све жомунисте па тек потом предала депешу полицији. Испричао ми је да су његова деца Момчило и Нада већ у партизанском одреду и да је његов зет Бата рањен негде у Драгачеву.

Два дана никуда нисам излазио из стана. Немци су варош блокирали. Учитељ Недељко излазио је повремено из куће и дознавао неке вести. На ове стране воде се борбе. Немци су престали да излазе у околна села. Држали су једино пут Чачак — Краљево, али су и ту често нападани. Немци све машине из Војног арсенала демонтирају и одвлаче у Краљево. Окупаторски сарадници причају како се Немци жале да их свуда нападају партизани, а четници су „дојална војска“. По граду се шапуће како ће партизани ускоро на јуриш заузети Чачак. Ова се плаши, а многи окупаторски сарадници су већ избежумљени јер не знају куда да се оклоне... Око шест часова по подне 29. септембра аирене су објавиле узбуну у граду. Људи су се завукли у своје куће, а улицама су јурили

немачке патрoлe и хватале све одрасле мушкaт>це. Терали су их у Војии арсенал и тамо затварали.

О хватању и затварању била је обавештена партизанска команда. Причало се да је због тога одложен планирани напад на град. Тридесетог септембра по подне сви похватани пуштени су. Немци су преко њихових глава пуцали па су људи као избезумљени трчали улицама. Крили су се у прва дворишта у која наиђу ја сам ое за то време налазио у сутерену Учитељског дома. Кад су сви похватани пуштени из Арсенала, изишао оам, провукао се кроз ограду и отишао у стан. Око девет часова увече са бедема се огласио тешки митраљез. Са прозора сам гледао да ли ое види каква војска. Никога није било. Како је ноћ одмицала, митраљез се све чешће јављао. Имао сам утисак да ће варош изгорети од пуцњева. Мислим да те ноћи нико у Чачку није спавао. Плотуни из разних оружја проламали оу ноћну тишину у ведрој јесењој ноћи.

Ујутру око пет часова поред ограде наше куће пролазе тројица младића у сељачком оделу. Сагнути су, као да се прикришћу. Сиђем у двориште и питам их какав је исход борбе. Они ое зачудише. Веле да не знају о каквој борби говорим. Никакве борбе није било. Немци су целе ноћи пуцали упрозно, бојећи ое напада партизана, а партизани су седели код гробља и јездинске школе, Кад су последњи Немци напустили град, ми смо ушли! — кажу ови младићи.

Они младићи кажу да им је наређено да прођу све улице и затим да се сакупе на зборно место код Соколане.

— Шта је са Немцима? — питам ове младиће.

— Туку ое с партизанима у Атеници, Трнави и Заблаћу.. Да они то нису чинили, ми би још синоћ били у Чачку! — веле ови младићи.

Тек тада ми је било јасно да су то четници.

Нас неколико упутиомо се у град. Свет изишао на улице. Из излога ое цепају немачке плакате, са зидова се скидају немачки путокази исписани на дрвеним даскама, Чини ми се да после једног сата није у Чачку било више никаквог трага од немачке окупације. Напоследку је планула и „Викторија“ постављена на пијаци. Око ње ое бејаше окупила велика маса света. Баш тада појавио се један немачки авион од Краљева. Напракио је једаи круг око запаљене „Викторије“ и отишао. Гледао сам дечаке како купе каменчиће и бацају у правцу авиона, мислећи, ваљда, да га могу погодити.

Око 8,30 часова појавила су се три немачка авиона. Направили су један круг око града и затим почели да бацају бомбе. Народ (оо брво склањао, али је од овог првог бомбардовања ипак погинуло девет лица у Чачку. Погинули су пензионер Радован Ђорђевић, троје деце воскара Луковића, дете трговца Младена симљовића и још неки које сам заборавио. Једна бомба ударила је у

кафану „Златибор“ и срушила је. Друга је ударила у зграду Гимназије и разбила крст над канцеларијом, трећа је пала пред књижару Вељовића, две пред црквену поргу и једна у двориште Оганице Лазовић, близу Пиваре. Многи прозори и излози били су полупани. Неки људи су после овог бамбардогања почели напуштати град.

Првог октобра 1941. године око десет сати у Чачак су ушле партизанске јединице. Једни су дошли од Атенице, друпи из Љубића. Команданти оу им били Миленко Нижшић и Моле Радосављевић. Са њима су дошли и Ратко Митровић, Бата и Нада Јанковић, Раде Минић, Момчило Вилимановић и други. Састали смо се у кући Зоре Јанковић, професора. Бата је још носио завијену руку.

На овом! састанку Ратко Митровић ми је саопштио да сам од партизанске команде наименован за члана Народноослободилачког одбора града Чачка. И(стога дана одржан је састанак команди партшана и четника у кафани „Код три багрема“. На овом оостанку требало је наименовати председника Народноослободилачког одбора. Четнички командант, капетан Марјановић предложио је за председника Оокара Марчића, професора чачанске Гимназије. На тај предлог Ратко Митровић је ставио примедбу да професор Марчић није Чачанин, да га у Чачку нико не познаје, а председник треба да буде човек који познаје грађане и град Чачак. Кад оу се сви сложили са овом Ратковом примедбом, четници с; истакли као овог другог кандидата Дикана Поповића, адвоката^ који тада није био у Чачку, већ ое налазио у селу Жежевици. Тада је Ратко Митровић предложио да ое за председника НОО бира Душан Милосављевић, кафеџија. Са овим предлогом сви су се сложили, оамо су неки четнички прваци остали незадовољни.

ПоСле овог оостанка заказана је седница Народноослободилачког одбора у .сали чачанске Општине. На седници је прочитана листа одборника, коју су саставили партизани и четници заједно. Та листа првог Народноослободилачког одбора имала је следећи састав: Као представници партизана: Душан Милосављевић, Ароеније Тендић, Илија Пешић, Драшслав Урошевић, Славко Пантелић, Ђока Поповић, Милан Арсекијевић, Раде Минић, Момчило Вилимановић и Драгиша Вукић; Као представници четника ушли оу: Будимир Вујичић, Драгољуб Оцокољић, Драгутин Лазовић, Чеда Симовић, трговац Богдановић, трговац Петрићевић, трговац Павловић и неки други, чијих се имена више не оећам. На овој седници после читања листе одборника проглашен је Душан Милосављевић за председника Народноослободилачког одбора. На седници су били паршзаноки и четнички команданти. Нови председник Душан Милосављевић се, у име ових одборника, захвалио на поверењу. После су говорили и четнички командант Марјано-

вић и партизански командант Миленко Никшић. После свих говорио је Ратко Мицровић. Говорио је речито и задивљујуће све присутне. Није штедео оне који су образ и родољубље бацили под ноге. Говорио је затим о дужности да се помогне борба соvjетске Црвене армије и оовјетске омладине. Четнички представници били су ошамућени.

Драгослав УРОШЕВИЋ